

SCENES FROM DAILY LIFE AND *TIME AND TIME AGAIN*

Social issues reveal themselves as the domestic problem which affect the characters in many of Ayckbourn's plays. The most common domestic subjects in Ayckbourn's plays are insensitivity in marriage, mutual needs in interpersonal relations, escape from destructive relations, and hardships of living in a crowded family. Ayckbourn is one of the contemporary British playwrights who deals with social issues by the dramatic representations of interpersonal issues.

Anabtar Kelimeler: Alan Ayckbourn, sosyal konular, evlilik, dramatik gösterim, oyun yazarı
Key Words: Alan Ayckbourn, Social Issues, Marriage, Dramatic Representation, Playwright

GİRİŞ

Alan Ayckbourn'u önemli bir oyun yazarı kılan özelliklerden birisi onun orta-sınıf İngiliz aile yaşantısını çeşitli boyutları ile oyunlarına konu edinmesi ise, bir diğer özellik de bu yaşam tarzı ve ilişkileri güllünc yönleri ön plana çıkararak vermesidir. Ayckbourn tüm bu özellikleri yansıtırken öteki oyun yazarlarından bir bakıma biraz farklı bir tutum sergiler. Ayckbourn içinde **Time and Time Again**'in de bulunduğu bir dizi oyununda oyun yazarlığı yanında usta bir sahne tasarımcısı olmasının verdiği avantajı da kullanır. Bu oyunlarda birçok karakter yer almasına karşın bazılarının sadece varlığı bilinir, etkin olarak oyunda yer almazlar. Öte yandan sahnede sergilenen eylem ile eş zamanlı olarak yer alan bir dizi olayı yansıtabilmeyi de başarır. Daha doğrusu bazen içeride ve dışarıda olmak üzere iki eylem aynı anda yan yana gelir. İzleyici bu eylemlerde geçen konuşmaların her ikisine de aynı anda tanık olurken bir mekânda yer alan karakter ya da karakterler diğer tarafta bulunanları sadece görebiliyordur, ancak konuşmalar duyulamıyordur. Bu durum özellikle **Time and Time Again**'de belirgin olarak kendini hissettirip olayların olduğundan daha güllünc olmasını sağlar. Tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda Ayckbourn'un kendine özgü olan ve onu öteki oyun yazarlarından ayıran ustalığın daha bir belirginleştiğine **Time and Time Again**'de tanık olunur. Oldukça basit bir olay gibi görünmesine karşın bu şekilde tiyatroya özgü bir yöntemin kullanılması bir anlamda Ayckbourn gibi bir oyun yazarının işidir. Ayckbourn içerik olarak her zaman politik bir oyun yazarı olmaktan kaçınmıştır. Buna gerekçe olarak da "Politik tiyatro, ne olduğunu unutacak kadar politiktir" ¹ diye bir açıklama yapar. Yine

aynı şekilde oyunlarında kadın-erkek arasındaki ilişkiye sıklıkla yer verdiği için olsa gerek zaman zaman Ayckbourn feminist bir oyun yazarı olarak da adlandırılmıştır. Ama kendisi böyle bir şeyin söz konusu olmadığını, sadece insan ilişkilerini konu edindiğini ve bu ilişkiler bağlamında kadın-erkek arasındaki çatışmanın su yüzüne çıktığını belirtmiştir.² Oyunların yoğun olarak aile ortamında geçiyor olmasından dolayı karşıt cinsler arasındaki çatışmanın sıklıkla ve belli bir düzeyde yer aldığı söylemek olasıdır.

Bunun yanı sıra Ayckbourn'un oyunlarının genel özelliklerinden biri olarak da onun özellikle belli başlı oyunlarında temel bir felsefi konuyu işlemesidir: gerçekliğin doğası, bu doğayı nasıl gördüğümüz, onu nasıl değerlendirdiğimiz ve adlandırdığımız; aynı zamanda feminizmin başka açılardan yaklaşıtı temel bir politik konuya da değinmesidir: evliliğin doğası ve aile.³

İlk kez Ağustos 1972 yılında Londra'da Comedy Theatre'da sahne alan **Time and Time Again**'de olaylardan çok karakter özellikleri ön plana çıkar. Oyun Graham-Anna çiftinin evinde Anua'nın erkek kardeşi Leonard, Graham'ın çalışanı Peter ve nişanlısı Joan arasında geçer. Yine oyun karmaşık olmanın ötesinde oldukça basit bir olay örgüsü üzerine kuruludur. Baştan sona kadar üç ayrı mekânda geçer ve evdeki üç erkeğin aynı zamanda Peter'in nişanlısı Joan'a kur yapması, onu elde etme çabası ve en sonunda tüm bu çabaların boşa çıkması, yani Joan'ı ellerinden kaçırmaları ile sonlanır. Olayların geçtiği bu üç ayrı mekân ise sırasıyla sera, evdeki dinlenme yeri ve içinde bir çüce heykelinin yer aldığı bahçedeki küçük havuzdur. Bu üç ayrı mekânın sıra dışı bir özelliği de söz konusudur. Oyun

Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü 25240-ERZURUM, Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü 25240-ERZURUM,

1 Michael HOLT; Alan Ayckbourn, 1999, s. 4.

2 F. Bernard DUKORE, ALAN AYCKBOURN: A Casebook, NY&London, 1991, s. 87.

3 Michélene WANDOR, Post-War British Drama: Looking Back in Gender, London, 2001, s. 258.

boyunca sera Graham'ın oradan bahçedekileri gözetlediği kalesi gibidir. Bir kenarı bahçeye kadar uzanan dinlenme yeri sporcu yapıdaki Peter'in bölgesidir. Peter orada genelde atletizm antrenmanları yapar. İçinde taştan bir çüce heykelinin yer aldığı bulamk havuz ise heykel sever Leonard'ın alanıdır. Leonard o bölgeye giren herkese hükmeder. ⁴ Gündelik ilişkilerin yoğun biçimde yer aldığı oyunlardan olan **Time and Time Again**'de süre giden yaşamın doğal etkinlikleri içerisinde şiddet de yok değildir. Ama hem duygusal hem de fiziksel bağlamda gözlemlenen şiddet olayı yıkıcı ya da kınacı türden değil, daha çok gülmece öğesinin ortaya çıkmasına yardım eden bir etmendir. Daha doğrusu karakterlerin içlerinde barındırdıkları istek, tutku ve genellikle de karşı cinsle yakın olma isteğinin dışavurumunun sonucunda böylesi yıkıcı olmaktan uzak şiddet ortaya çıkar denebilir. Zaten kendisi ile yapılan bir söyleşide Ayckbourn bu bağlamda **Time and Time Again**'in komedilerin aldığı yön açısından çok açık bir değişikliği gösterdiği için ilginç olduğuna yönelik bir yorum getirmiştir.⁵

Oyunun başlarında Graham ile kayın biraderi Leonard arasında geçen konuşmalardan bunun bir cenaze töreninin hemen sonrasına rastlayan bir hulusma olduğunu anlamakta gecikmeyiz. Leonard'ın annesinin cenaze töreni yapılmış ve sonrasında Graham-Anna çiftinin evinde küçük bir toplantı düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Öte yandan yine Graham ile Leonard'ın konuşmalarının çok içten hoşgörü ve saygı dolu olduğunu söylemek biraz zordur çünkü sürekli olarak Graham'ın Leonard'a yönelik iğneleyici sözleri ön plandadır. Graham'ın çalışanlarından biri olan Peter, cenazede üzerine düşenden daha fazlasını yapmış, bütün cenaze işlerini organize etmiş olduğundan Graham-Anna çifti bu yardımlarının karşılığı olarak teşekkürlerini bildirmek üzere Peter ve nişanlısı Joan'ı davet etmişlerdir. Bu anlamda evdeki cenaze işlerinin oğul Leonard tarafından değil de başka bir kişi tarafından organize edilmesi de ilginçtir. Oyunun başından sonuna dek Ayckbourn, sanki Graham'a özel bir görev vermiş gibi düşünülebilir: kayınbiraderi Leonard'ı eleştirme ve onu küçük düşürmeye çalışma görevini vermiş gibidir. Daha oyunun başlarında Graham Leonard arasında geçen böyle bir tartışmayı vermekle Ayckbourn bu savı destekler görünmekte ve aynı zamanda oyun boyunca sürecek olan çekişmenin de habercisidir:

Graham: Bak! Geçen çarşambadan beri bu evin artık annene ait olmadığını sana hatırlatıyorum. Bana ait. Biliyorsun bunu.
Leonard: ... Evin bir şekilde senin eşine ait olduğunun sanıyordum.
Graham: Peki. Sana söyleyeceğim şu ki, seni kapı dışarı etmeye karar verirsem

karım benimle bu konuyu tartışmayacak (*Seraya gider*).⁶

Bu konuşmanın hemen sonrasında Anna'nın Leonard'ı dışarı soğuk diye içeri çağırması kocası Graham tarafından bir kez daha tepki ile karşılanır çünkü Graham'a göre "Leonard çocuk değildir, dışarıda kalıp kısa kollu giysi ile donmak istiyorsa bu kendisinin bileceği bir iştir."⁷ Gerçekte Graham bu konuşmasında pek de haksız sayılmaz. Çünkü bu kadar saf ve çocuksu görünmesine karşın Leonard, Peter'in nişanlısı Joan'a kur yapma bir yana evlenme teklifine kadar varan davranışlarda bulunur. Yani yeri geldiğinde bir yetişkin gibi davranmayı oldukça iyi bilir. Anna'nın kocası Graham'ın Joan'ı görür görmez ona kur yapıp onu etkilemeye çalışması da evli birinden ilk anda beklenmeyecek bir davranış olarak yorumlanabilir. **Time and Time Again** içinde evlilik düşüncesinin sıklıkla yer aldığı bir oyun olmasına karşın oyunun geçtiği yer ve zamanda gerçek anlamda evli tek çift Anna-Graham'dır. Leonard daha önce evlenip ayrılmıştır. Çocuklarından da ayrıdır. Joan, şimdilik Peter ile nişanlıdır, yakın bir zamanda evlilik ile sonuçlanacak birliktelik söz konusudur. Anna örneğinde Ayckbourn bu ilişkilerin yönü konusunda ipuçları da verir. Çünkü tek evli çiftin ilişkilerinde her zaman kocası Graham'ın abartılı ve çocuksu kaprislerini göğüsleyen, onun şikâyetlerini dinleyen Anna'dır. Graham'ın sanki bu evde ona gerektiği gibi bakılmadığını, ilgilenilmediğini çevresine duyurmak istercesine konuşması bu görüşü destekler niteliktedir:

Peter: İyi. Şu dışarıdaki Leonard değil mi?
Anna: Evet, o. Ona biraz çay götürsek iyi olacak.
Graham: Öğle yemeği yediğimi söyledin. Ne zaman yedim?
Anna: Öğlen yedin.
Graham: Şey, ilk kez duyuyorum bunu.
Peter: Biz öğle yemeği yedik.
Anna: Soğuk et ve salata yedin.
Graham: Ha, evet.
Peter: Biz de biftek yedik.
Anna: Çorba, soğuk et ve salata, peynir ve yarım paket bisküvi yiyip kahve içtin.
Graham: Şey, ben buna öğle yemeği demem. Bu ara öğün sadece.
Anna: Peki o zaman. Sana sandviç yapacağım.
Graham: Hayır, bisküvi yiyeceğim.
Anna: Sorun değil, biraz sandviç keseyim.
Graham: Dedim ya, bisküvi yiyeceğim...⁸

Güldürü öğesini daha belirgin kılmak için Ayckbourn'un iki olayı eş zamanlı vermesinin bir örneğini Peter-Leonard ve Graham-Joan ikilisinin konuşmalarında görmek olasıdır. Peter-Leonard ikilisi cenaze töreninden söz ederken aynı anda dışarıda Graham-Joan ikilisinin

⁴ DUKORE, a.g.e. s. 77.

⁵ DUKORE, a.g.e. s. 47.

⁶ Alan AYCKBOURN; *Time and Time Again*, London, 1973, s. 5.

⁷ AYCKBOURN, a.g.e. s. 5.

⁸ AYCKBOURN; a.g.e. s. 9.

konusması Graham'ın niyetini açığa vurma düşüncesini içerir:

Peter: Sanırım her şey yolunda gitti.

Leonard: Ne?

Peter: Cenaze töreni. Sanırım her şey yolunda gitti.

Leonard: Beğendiğinize sevindim.

Peter: (*Biraz şaşırır*) Bunu demek istemedim.

Leonard: Ha.

Graham: (*Uzamp dizden yukarı Joan'ın bacağına dokunur*) Bazı insanlar şanslıdır, değil mi? Bazıları tüm bu şansa sahiptirler... (*Eli Joan'ın bacağında durur*)

Peter: Belki de cenaze töreninden söz etmemeliydim. Unutmak istiyorsundur.

Leonard: Mmm. Hayır, töreni düşünmüyordum.

Peter: Oh.

Graham: Bazı insanlarda şeytan şansı var.

Joan: (*Sakince*) Yapma...

Graham: Niye? Bana iyi bir sebep söyle bunun için...

Joan: Kayın biraderin izliyor.

Graham: O bir şey demez. (*Bisküvisini ısıtır*)

Peter: Ne düşünüyorsun?

Leonard: Kız kardeşimin kocasının elinin şu anda nişanlının bacakları üzerinde gezinmesini düşünüyorum.

Peter: (*Döner*) Ne!

Graham elini çeker.⁹

Peter konuşmalarında özellikle Joan söz konusu olunca kendisini övmekten geri kalmayan bir karakter olarak ön plana çıkar. Joan'a çok güveniyordur ama aynı zamanda kiskanç biri olduğu için geçmişte birileri ile Joan'ı kaybetmemek için gözünü kırpmadan kavgaya tuttuğu olmuştur. Gerçekte Ayckbourn'un bu oyundaki erkek karakterlere böyle özellikler yükleyip, sonunda onları eli boş olarak bırakması hiç de rastlantısal değildir. Bir anlamda Ayckbourn bu kadar konuşma, kendini övme yerine daha az konuşan ama konuştuğu sözleri tutan, kendinden daha emin karakterlerin daha çok kazanıma sahip olabileceğini vurgulamak ister gibidir. Kendisi söz konusu olunca bu denli emin konuşan Peter'in bahçede küçük bir kaza geçirmesi bu kez Leonard ile Joan'ı bahçede baş başa bırakacaktır. Bu durum ise Leonard için bulunmaz bir ortamdır denebilir. Öyle ki Joan ile hangi erkek baş başa kalırsa ilk iş olarak evde bulunan öteki erkeklerden küçümser bir tavırla sözetmesi, kendilerini Joan'a daha da yakınlaştırma çabasının bir parçası olarak yorumlanabilir. Joan ile konuşurken Leonard'ın gerek Graham gerekse Peter için

söylediği sözler bu savı destekler niteliktedir:

Leonard: ... Hep aynı şeylerden söz eder. Yangınlar, volkanlar, dağlardan yuvarlanan insanlar... Senin nişanlına göre ise kadınlar onu fiziksel olarak pek çekici buluyorlarmış... AYCKBOURN; a.g.e. s. 16.

Peter konuşmalarında özellikle Joan söz konusu olunca kendisini övmekten geri kalmayan bir karakter olarak ön plana çıkar. Joan'a çok güveniyordur ama aynı zamanda kiskanç biri olduğu için geçmişte birileri ile Joan'ı kaybetmemek için gözünü kırpmadan kavgaya tuttuğu olmuştur. Gerçekte Ayckbourn'un bu oyundaki erkek karakterlere böyle özellikler yükleyip, sonunda onları eli boş olarak bırakması hiç de rastlantısal değildir. Bir anlamda Ayckbourn bu kadar konuşma, kendini övme yerine daha az konuşan ama konuştuğu sözleri tutan, kendinden daha emin karakterlerin daha çok kazanıma sahip olabileceğini vurgulamak ister gibidir. Kendisi söz konusu olunca bu denli emin konuşan Peter'in bahçede küçük bir kaza geçirmesi bu kez Leonard ile Joan'ı bahçede baş başa bırakacaktır. Bu durum ise Leonard için bulunmaz bir ortamdır denebilir. Öyle ki Joan ile hangi erkek baş başa kalırsa ilk iş olarak evde bulunan öteki erkeklerden küçümser bir tavırla sözetmesi, kendilerini Joan'a daha da yakınlaştırma çabasının bir parçası olarak yorumlanabilir. Joan ile konuşurken Leonard'ın gerek Graham gerekse Peter için söylediği sözler bu savı destekler niteliktedir:

Leonard: ... Hep aynı şeylerden söz eder. Yangınlar, volkanlar, dağlardan yuvarlanan insanlar... Senin nişanlına göre ise kadınlar onu fiziksel olarak pek çekici buluyorlarmış...¹⁰

.....
Leonard: Stresli zamanlarında bacaklarında gezinen bir dost eli.

Joan: Evet, senin de gördüğünü sandım.

Leonard: Korkarım Peter'i kışkırtmak için epey uğraştım. Ama hiç de kışkırtmadı.¹¹

Bu açıdan bakıldığında eşinden ayrılan ve çocuklarından ayrı, evli kız kardeşi Anna ile birlikte yaşayan, eski bir öğretmen olan Leonard bu ve buna benzer davranışları ile oyunda var olan dengeleri bozan bir tip olarak görülür. Çünkü yaşamında hiçbir karar almamış, hiçbir şey yapmamış, hep onun için bir şeyler yapılmıştı ve hiçbir şekilde kararlı olamaması yüzünden oyunun gidişini değiştirecektir. Hiçbir şey yapmamakla yaklaşık beş kişiyi

9 AYCKBOURN; a.g.e. s. 12.

10 AYCKBOURN; a.g.e. s. 16.

11 AYCKBOURN; a.g.e. s. 17.

etkiler. Onu bir yerlere doğru çekme isteğinde kararlı olan insanları bir şekilde etkiler ve yönlendirilmek istenen doğrultudan bir şekilde sıyrılıp uzaklaşır.¹² Daha doğrusu **Time and Time Again**'deki Leonard, herhangi bir ortamda var olan dengeleri bozan, Ayckbourn'un edilgen ve komik karakteridir dense hiç de yanlış olmaz. Leonard kendisi ile ilgili bu türden yorumları doğrulamak istercesine Joan ile konuşurken uzaktan, evden onları izleyen Graham'a yönelik sözleri ile Joan'ı etkilemeye çalışır:

Leonard, Graham'a doğru döner, gülümser ve el sallar

Leonard: Kes bakmayı, seni gidi koca kel kafa.

Joan: (Telaşlanır) Yapma! *Graham şüpbeli şüpbeli el sallar*

Leonard: (Joan'a) Tamam, beni duymaz. (Bağırır) Değil mi ablak suratlı! (Joan'a) Bunu bir kez daha yapmışım ve pencereyi açmıştı. Hâlâ bakıyor mu? Hızlıca bir bakiver.

Joan: Evet. Sandviçini yiyerek bana bakıyor. . .

Leonard: Kaba saba bir şeyler yap.

Joan: Ne?

Leonard: Devam et. Diliri çıkar. Lütfen.

Joan: Yapamam.

Leonard: Niçin?

Joan: Şey, her şey bir yana Peter'in patronu o. . . Sen çıkar dilini.

Leonard: Sen yaparsan gözlerine inanamayacak. Ben yaparsam inanır. Devam et. Sandviç boğazında kalacak. Devam et. . .

Joan: Doğrusu çocuk gibisin Peki yapacağım.¹³

Bu ve buna benzer durumlarda güldürü ögesinin asıl anahtarı Ayckbourn'un özen göstererek yarattığı ortamdır. Yani içeridekiler dışandakileri görebiliyorlar ama ne dediklerini duymuyorlardır. Billington'un deyişiyle **Time and Time Again** Ayckbourn'un kağıt üzerine döktüğü en zor işlerden biridir: görsellik. Yazılı olmasına karşın Ayckbourn'un oyunları özellikle sahnede izlenmelidir. Bu tür sahnelerin özellikle izlenmesi gerekir çünkü görsellik ön plandadır.¹⁴ Ayckbourn zaman zaman karakterlerin konuşmalarında bu günün yanı sıra geçmişe yönelik de açıklamalarda bulunup bu karakterlerin düşünce yapısının daha iyi anlaşılmasını yönünde adımlar da atar. Graham'ın Joan ile birlikteyken eski günlerinden söz etmesi ister istemez onların geçmişi ve evliliği ile ilgili bazı gerçekleri göstermesi açısından önemlidir:

Bana ilk evlendiğimiz günü anımsatıyor, bilirsin. Pek fazla bir şeyimiz yoktu, doğal olarak. Eğer buna benzer bir hafta sonu ise Anna'ya- hadi gel derdim. Sonra çekip giderdik. Ve o zamanlar araba sürmeye alışkındık. Berbat eski bir arabamız vardı o zaman. . . Nasıl ve nereye gittiğimiz önemli değildi. Sadece atlayıp giderdik. Ta ki acıkıncaya kadar. . . Sonra

dururduk. Nerde olursak olalım. Sofrayı kurardık. Piknik yapardık.¹⁵

. . . gibi bir geçmiş zaman durum saptaması yapması bir anlamda bazı şeylerin onlar için değiştiğini, eskisi gibi olmadığını bir göstergesidir. Çünkü Graham-Anna çiftinin evliliğinde cinsellik artık ön planda olan bir olgu değildir. Aynı şekilde Graham'ın eşine duyduğu isteksizlik, Joan'a karşı duyduğu cinsellik dolu istekle kendini dışa vurmaktadır denebilir. Graham için yapılacak yorumlardan biri de tüm bunlar olup bitirken eşinin onun başkasına karşı duyduğu ilginin bilincinde olup olmamasının Graham için pek bir önemi olmamasıdır. Erkek karakterler sanki tüm enerjilerini Joan'ı elde etmek için harcıyorlardır. Hangisi fırsat bulursa değişik yollardan amaçlarına ulaşmak için kendilerinden, geçmişlerinden, ne kadar mükemmel olduklarından söz ederler. Ama öte yandan içinde buldukları koşullardan dolayı elde etmeyi amaçladıkları kazanımları düşünerek çok ayrıntıya da girmezler. Bunun bir örneği yine Leonard'ın konuşmasında görülür:

Joan: Çocuklarını özlüyor musun?

Leonard: Bazen.

Joan: Kusura bakma. İyi bir soru değildi.

Leonard: Yoo, hayır, önemli değil. Sanırım

özellikle onların banyo zamanlarını

özlüyorum. . . Belki de onlar için yaptığım tek

şey banyolarını yaptırmaktı. Onlardan

aynıldıktan sonra haftalarca banyo

yapmadım. . .¹⁶

. . . gibi bir konuşmada Ayckbourn, Leonard'ın baba olarak ne kadar sorumlu biri olduğunu da vurgulamak ister. Oyunda olaylar genel olarak ele alındığında Ayckbourn, her bir erkek karaktere sırayla Joan'a yaklaşma fırsatı yaratır denebilir. Daha doğrusu Ayckbourn sanki ortam yaratarak onları sınav yapar gibi Joan ile baş başa bırakıyordu. Buna örnek olarak da Peter'in küçük bir kaza geçirip topluluktan ayrılması sonucu Joan ile Leonard'ın evde yalnız kalmasıdır. Bu çeşit bir birliklilik Leonard için Joan ile beraber olmak, onunla konuşmak, yakınlaşmak için bulunmaz bir fırsat yaratır. Gerisi bu karakterlerin ellerine geçen fırsatları ne derece değerlendirebileceklerine bağlıdır. Nitekim Anna ile Joan arasında geçen konuşmadan Leonard'ın Joan'a yakınlaşma çabasında epey ilerleme gösterdiği açığa çıkar:

Anna: Kalacak bir yer mi?

Joan: Evet.

Anna: Ev mi demek istiyorsun?

Joan: Evet.

Anna: Satın almak mı?

Joan: Evet.

Anna: Buna ne zaman karar verdiniz?

Joan: Birkaç gün önce.

Anna: Oh. Leonard bir şey demedi.

Joan: Demedi mi? Şey, çevreye

12 DUKORE, a.g.e. s. 47.

13 AYCKBOURN: a.g.e. s. 18.

14 Michael BILLINGTON, Alan Ayckbourn, London, 1990, s. 55

15 AYCKBOURN; a.g.e. s. 24.

16 AYCKBOURN; a.g.e. s. 26.

bakınıyorduk. Fiyatlara. Yani, bilirsin.

Anna: Oh.

Joan: Öğlen tatillerinde emlakçılara uğruyordum. ¹⁷

Joan-Leonard çifti birliktelik konusunda bu kadar ayrıntılı plan yapmalarına karşın henüz çözemedikleri bir sorunları daba vardır. Çünkü bu aşamada Peter'in tüm bu gelişmelerden haberi yoktur. Ayckbourn karakterlerin bazı kararlarda önlerini açarken bunu tamamen engelsiz kılmaz. Oyunun başlarında kendisini kıskanç biri olarak tanıtan ve Joan için geçmişte birileri ile kıyasıya kavga etmeyi göze alan Peter'in bilgilendirilmesi, bu çiftin önünde aşılması gereken tek ve en önemli engeldir. Gerçekten de bu birliktelik kararını henüz ona açmadıkları için yaptıkları kaçamaktan öte bir şey değildir ve bu kaçamaklar Joan'ı bir anlamda huzursuz etme bir yana bükürmüş gibidir. Bu denli ciddi boyutta bir beraberlik düşünen çiftin Peter'a görünmeden buluşmaları, birlerinden korkarak bir araya gelmeleri Joan'ın sinirlerini germiştir. Oysa bunun yerine daha kararlı ve cesaretli olsalar bu tür duygular yaşamazlardı denebilir. Bu birliktelikte karşılına çıkan bu engelle başa çıkmanın en doğal yolu olarak Leonard'ın, içinde buldukları durumu ve almış oldukları kararı Peter'a anlatmaya karar vermesi oyunun dönüm noktalarından biridir.

Anna: Süt alırsın değil mi?

Joan: Lütfen.

Anna: Yemeğe kalmak istemez miydin?

Joan: Hayır. Bir an önce gitmek zorundayım. Peter gelmek üzere.

Anna: Buraya mı?

Leonard: Evet.

Anna: Ne için?

Joan: Leonard ona anlatacak.

Anna: Oh, anlıyorum. (*Leonard'a*) Peter'a anlatacağın demek.

Leonard: Evet.

Anna: Niye Leonard ona anlatıyor?

Joan: Çünkü kendisi istedi bunu. Değil mi, Lenny?

Leonard: Evet. ¹⁸

Bu gelişmelerden haberi olan Graham'ın Joan'ı kaybetmesinin ve bunun birlikte getirdiği hayal kırıklığının yansıması konuşmasında kendini ele verir. Oysa Joan-Leonard çiftini bu denli eleştiren Graham'ın kendisi de bundan pek farksız olmayan girişimlerde bulunmuştu, hem de evli bir erkek olarak. Graham'ın Peter'ın fiziksel gücünden biraz da abartılı olarak söz etmesinin altında Leonard'ı

yıldırma çabası yatmaktadır. Çünkü Graham'ın konuşmaları onda var olan kıskançlık duygusunun dışavurumundan başka bir şey değildir. Bu durum ise iki yönlü bir kıskançlık olarak ele alınabilir: Hem Joan'ı kaybetme hem de Leonard'ı çekememenin yarattığı bir kıskançlık:

Graham: Tanrı yardım etsin sana. Tek diyeceğim bu. Tanrı sana yardım etsin.

Joan: ...Leonard basitçe tüm gerçekleri Peter'a açıklayacak ve sonra Leonard'la ben...

Graham: Ee, sonra Leonard'la sen ne? Sonra ne olacak?

Joan: Leonard'la ben olasılıkla evleneceğiz.

Graham: Sen ve ondan geriye kalan demek istiyorsun. Bu parçalarla dolu çantayı yasal olarak evlendiğin kocan sayacaksın. (*Güler*)

Joan: Leonard ile ben bir yerler satın alacağız ve diğer normal mutlu çiftler gibi yerleşeceğiz...

Graham: Normal çift mi? Onunla mı? Çok ümitsin.

...Bak Joan, hayatının hatasını yapıyorsun. Onun eşe değil, bakıcıya ihtiyacı var. ¹⁹

Gerçekte Joan'a karşı duyulan bu ikili ilgiden Peter'ın hiç haberi yoktur demek doğru olmaz çünkü Joan'a bu aralar Graham-Anna'nın evine sıklıkla geldiğini söylemesinin altında Joan ile ilgili bazı şüpheleri yatar. Yalnız kalan Leonard ve Peter'ın konuşmalarında Leonard çok ısrarlı olarak konuya girmek istemese de, Joan ile ilgili konuşma niyeti bir şekilde amacına ulaşmaz. Bu ikiliyi yalnız bırakıp bir kenara çekilen Anna-Graham çifti uzaktan onları izlerken biraz sonra olacakları sabırsızlıkla beklentileri boşa çıkacak bir beklentiden öte bir şey değildir. Ayckbourn oyunun akışım güldürünün temel özelliklerini hiç de göz ardı etmeden verir denebilir çünkü Anna-Graham çifti uzaktan izlediği ikilinin sergiledikleri davranışlara bir türlü inanamazlar. Nedeni ise çok basittir: her an aralarında kıyasıya bir kavga beklendikleri bu ikilinin bir yandan katıla katıla gülerken öte yandan kâğıt oynaması oyunun temellendiği güldürüye özgü bir davranıştır. Oysa içeride durum farklıdır. Leonard içinde bulunduğu durumu ve ilişkiyi Peter'a anlatmamıştır. Ertesi gün bulunduğu Joan'a tam tersi yönde açıklamalarda bulunması Leonard'dan beklenmeyecek bir davranış değildir. Ona göre Peter bu olayı olgunlukla karşılamıştır. Leonard'ın bu şekilde bir açıklama yapması gerçekte olan şey değil, Leonard'ın içinden geçen, olmasını istediği şeyden öte bir şey değildir. Oyun boyunca, özellikle de oyunun sonlarında Leonard'da görülen bu denli bir çekingenliğin nedeni

17 AYCKBOURN; a.g.e. s. 38.

18 AYCKBOURN; a.g.e. s. 41.

19 AYCKBOURN; a.g.e. s. 45.

Leonard'ın insanların kalbini kırmaktan korkan bir karakter olması şeklinde yorumlanmaktadır.²⁰ Bu yoruma ek olarak Leonard'ın yaşadığı sorunlardan, sıkıntılardan dolayı sindirilmiş biri olduğu da söylenebilir. Leonard ortamı boş bulduğunda çok kararlı biriymiş gibi konuşmasına karşın, o kişi ya da olaylarla yüzleşmekten kaçınan bir tiptir. Bunun en güzel örneğini Peter'in eve geldiğini kız kardeşi Anna'dan duyduğunda hemen orayı terk edip üst kata gitmesinde görmek olasıdır. Bu davranışı kız kardeşi Anna'dan da tepki görür ve onun bu huyunun annesine çektiğini, annesinin kötü taraflarının Leonard'da bulunduğunu²¹ demesi ile Ayckbourn başka söze yer bırakmadan aile içinde karakterlerin birbirleri hakkında düşüncelerini dolaysız olarak açığa vurmalarını sağlar. Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda Leonard'ın oyunda bazı temel yaşamsal desteklerden yoksun biri olduğunu görürüz- eşsiz, üç çocuğundan ayrı ve işsiz. Ama buna karşın yine de Ayckbourn Leonard'ı ilgi odağı bir karakter olarak göstermeyi başarmıştır.²² Bu denli ilgi odağı biri olan Leonard'a bazı konularda şansının yardım ettiği de söylenebilir. Bunun en güzel örneği nişanlısını elinden kaçırmak üzere olan Peter'in konuşmasında görülür:

Bak, Leonard, ben bu denli aptal biri değilim, biliyorsun. İki aydır bu olay devam ediyor. İki ile ikiyi yan yana getirmek o kadar güç bir iş değil. Joan son birkaç hafta içinde kendi evinden daha çok bu evde zaman geçirdi. Bunun için zihin okumaya gerek yok. Ama bu işte en nefret ettiğim şey, Len, bu işin gerçekleştirilme şekli. Ve bunu asla affetmeyeceğim. Ve Joan gibi saf temiz birini kendi ucuz ve kirli seviyesine düşüren her kim olursa olsun asla affetmeyeceğim.²³

Bu sözleri duymak bile Leonard'ın korkması için yeterlidir. Kendisinden bu kadar emin konuşan Peter'in gazabına uğramak Leonard gibi silik ve ürkek bir karakterin isteyeceği en son şeydir. Ama olayların gidici bir anda değişir ve bu değişiklik Leonard'ın derin bir nefes almasını sağlar çünkü Peter'in sözünü ettiği kişi Leonard değildir:

Peter: ...Onu asla affetmeyeceğim.

Leonard: Kimi?

Peter: Yaran yok, Leonard. Artık onu daha fazla koruyamazsın. Kendi nişten olsa bile...

Leonard: (Çok şaşırmıştır) Seni anlıyorum, evet, seni anlıyorum.

Peter: Peki o zaman söyle bana. Ne

yapmalıyım? Ne yapmam ki?²⁴

Leonard tüm bu olanlar karşısında nişanlısını elinden aldığı Peter'dan şiddet dolu davranışlar beklerken, Peter'in başka birinden söz etmesi işleri Leonard adına kolaylaştırmış gibi görünür. Peter'in affetmeyeceğini söylediği kişi ise Graham'dan başkası değildir. İşin daha komik yanı, Peter'in Leonard'dan Graham'a karşı ortak davranma isteğidir. Bu konuşmanın hemen sonrasında Graham'ın çıkıp gelmesi olayların akışını daha da hızlandıracaktır. Bununla birlikte Peter, kendisini sıkıntıya sokan gerçek kişiyi hiçbir zaman dövmeyecektir. Çünkü gerçek rakibinin, arkadaşı dediği Leonard'dan başkası olmadığını anlayamamıştır. Dolayısı ile bir rakip ile karşılaşmadan önce rakibin iyice tanınması, teşhis edilmesi gerekir. Ama çocuğu Leonard'ın bu kumazlığı kimin aklına gelirdi ki?²⁵ Bu sırada olabilecekler önceden kesiren Leonard'ın bir kenarda oturup kitap okumaya koyulması ise, kendisini bu olayların içine sokmama isteğinin bir sonucudur. Çünkü hemen sonrasında Graham'ın gırtlığına asılan Peter onu hırpalamaya, dövmeye başlar. Anna'nın gelip neler olduğunu öğrenmeye çalışmasına Leonard'ın verdiği cevap gülünçtür. Çünkü Leonard'a göre "Peter gerçekten Graham'ı öldürmeye çalışıyordu."²⁶ Ve nihayet kavga edenlerin ayrılmasından sonra olayın iç yüzü anlaşılır:

Joan: Kim sana söyledi bunu?

Peter: Hiç kimse. Ben anlamadım. Ben bulup çıkardım. O kişi Leonard değildi. Demek istediğim, söz konusu olan sen ve Leonard değilsiniz-Leonard? Sen ve Joan değilsiniz, değil mi?

Leonard: Ben kitap okuyordum. Tam farkına varamadım.

Peter: Leonard?

Leonard: Şey- Üzgünüm. Evet. Bu durumda o kişi bendim. Sonunda ona söylemeyi başardım (Joan'a gülümser).²⁷

Burada Leonard'ın savunma mekanizması olarak kitap okuduğunu ve olayların farkına varmadığını söylemesi Joan'ı kaybetmesi için yeterli bir açıklamadır. Joan'ın her ikisini de terk edip gitmesi ise Leonard ve Peter'da çok değişik yankı bulur. En azından birisinin gerçek anlamda üzülmeye beklenirken, birlikte sanki önemli bir olay olmamış gibi futbol oynamak üzere yan yana çıkıp gitmeleri oyunun yapısına uygun bir sondur denebilir. Yaşam devam ediyordu ve karakterler bu ayrılığı yıkım olarak adlandırmaktan uzaktırlar.

20 Sidney Howard WHITE; Alan Ayckbourn, Boston, 1984, s. 49.

21 AYCKBOURN; a.g.e. s. 54.

22 WHITE; a.g.e. s. 45.

23 AYCKBOURN; a.g.e. s. 57.

24 AYCKBOURN; a.g.e. s. 57.

25 Albert E. KALSON, *Laughter in the Dark*, Associated University Press, London, 1993, s. 120.

26 AYCKBOURN; a.g.e. s. 59.

27 AYCKBOURN; a.g.e. s. 59.

KAYNAKÇA

- AYCKBOURN, Alan (1973): Time and Time Again, Samuel French Ltd., LONDON
- BILLINGTON, Michael (1990): ALAN AYCKBOURN, Macmillan, LONDON
- DUKORE, Bernard F. (1991) : ALAN AYCKBOURN A Casebook, Garland Publishing, NY&LONDON
- HOLT, Michael (1999) : ALAN AYCKBOURN, Northcole House Publishers, PLYMOUTH
- KALSON, Albert E. (1993) : Laughter in the Dark, Associated University Pres, LONDON
- SHELLARD, Dominic (1999) : British Theatre Since The War, Yale University Pres, New Haven& LONDON
- WANDOR, Michelene (2001) : Post-War British Drama: Looking Back in Gender, Routledge, LONDON
- WHITE, Sidney Howard (1984) : Alan Ayckhourn, Twayne Publishers, BOSTON